

אצטשפולות

הסלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה"

"לזכר עולם יהיה צדיק" לע"נ מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל
נלב"ע ב' באדר א' התשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

באר שבע או באר שבע

ראש כולל הרבנות, הרב זכריה טובי שליט"א

רובו של ספר בראשית עוסק במעשה האבות, אולם לא בצורה שווה. הרי פרקים רבים עוסקים באברהם וביעקב, ורק פרקים מועטים עוסקים ביצחק. ואף בין הפרקים האלה ישנו רק פרק אחד שמתאר את מעשה יצחק עצמו וזהו עניין הבארות שחפר יצחק. ולא עוד, אלא שאף בבארות שחפר יצחק אין יצירה עצמית אלא "וישב ויחפר את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להם שמות כשמות אשר קרא להן אביו". וצריך להבין, מה ראתה התורה לספר על כך ומה התחדש אצל יצחק במעשה זה יותר מאשר אצל אברהם אביו?

אם נתבונן, נראה כי ישנם כמה הבדלים בין אברהם ליצחק.

פרשת "תולדות"
ב' בכסלו ה'תשס"ט
גיליון מס' 80
(שנה שלישית)

זמני השבת

ת"א י"ט	הדלקת נרות
15.55 16.16	צאת השבת
17.14 17.16	

במפגש בין אבימלך לאברהם (כ"א, כ"ב) נאמר: "ויאמר אבימלך... אלוקים עמך בכל אשר אתה עושה". השם אלוקים, שפירושו בעל הכוחות כולם, מורה על השגחה כללית בכל העולם ולא דווקא על אברהם. אבימלך מבקש מאברהם שישבע לו – "אם תשקור לי ולניני ולנכדי" – שלושה דורות. הם כורתים ברית, אברהם בונה מזבח וקורא למקום "באר שבע" על שם השבועה. סופה של הברית הוא שאינה מחזיקה מעמד אפילו דור אחד.

אצל יצחק התהליך הוא שונה לגמרי. הוא חופר את בארות המים של אברהם אביו, לאחר מכן הוא בונה מזבח (לפני כריתת הברית) ורק אז: "ויאמרו ראו ראינו כי היה ה' עמך... ונכרתה ברית עמך" ודרשו חז"ל: "ראו" – בסתר, "ראינו" – בגלוי. אצל יצחק, בניגוד לאברהם, היתה השגחה פרטית גלויה, ראו שה' איתו. כל הבארות שלהם התייבשו, ואילו אצל יצחק הייתה הצלחה על טבעית: "ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'". כולם גילו את מציאות ה' שנמצאת עמו ולכן הם באים ומבקשים "ונכרתה ברית עמך". יצחק, בניגוד לאברהם, קורא למקום "באר שבע" – לא על שם השבועה, אלא על שם המספר שבע. מדוע שינה יצחק בשם המקום מאברהם שקרא אותה באר שבע על שם השבועה? מה חידש יצחק בשם הזה יותר מאברהם אביו?

בהסבר הדברים יש לומר כי באר הוא מקור מים הנמצאים מתחת לקרקע וע"י הסרת העפר מגלים את המים, אין בזה שום דבר חדש רק גלוי שיש כאן מים חיים. כל הקנאה של אבימלך ועבדיו נבעה מכך שהם חשבו שיש לאברהם משהו משלו יותר משלהם. כאשר אדם יודע שיש לחבירו משהו שאין לו – הוא מקנא, אך כאשר אדם יודע שמה שיש לחבירו אינו שלו – אין לו סיבה לקנאות בו.

זהו ההבדל בין אברהם ליצחק. אצל אברהם היתה התגלות אלוקים הם לא ראו את מציאות ה' עמו ולכן הוא כרת עמם הסכם שלום ע"י שבועה. אבל זה לא החזיק מעמד – הכל התפוצץ, כי כל עוד יש קנאה לא יעזור שום הסכם שלום, גם אם יש עמו שבועה. אבל אצל יצחק הם גילו שהקב"ה נמצא איתו – ראו ראינו כי היה ה' עמך, הכל מאת ה' יתברך, אין לו משל עצמו כלום, כל השפע הוא שפע אלוקי – כאן פסקה הקנאה שלהם. כאן נכרת "הסכם שלום" שלא הופר: "ויקרא אותה שבעה על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה". המספר שבע בספירות הוא מלכות – הכל של הקב"ה – לית ליה מדגרמיה כלום – הכל שייך למלך מלכי המלכים הקב"ה. על כן זהו באר שבע – הבאר השביעית שהיא סמל המלכות, כאן יש דבר נצחי – "עד היום הזה" – לומר לך שכאשר גילו הפלשתים שכל מה שיש ליצחק זה מהקב"ה – אין מקום למריבה ואין מקום לשנאה, ההסכם נשאר נצחי.

כעת נבין גם מדוע כאשר ירד יעקב אבינו למצרים נאמר: "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק" (מ"ו, א'). לא באר שבע של אברהם אלא של יצחק, מפני שרק לזה יש קיום נצחי.

גם בדורינו "הסכם שלום" יחזיק מעמד רק כאשר יגיעו הגויים להכרה של "ראו ראינו כי היה ה' עמך" – כאשר יראו את מציאות ה' המשגיחה על עמם ישראל, או אז יפסיקו להתנכל לעם ישראל ויקים בנו הפסוק: "והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך".

מזל טוב
לר' אליעזר מנגן, להולדת הבת
לאיתי זפרני (ט'), לאירוסיו
לראובן דויטש (ה'), לאירוסיו

העורך: מוטי פקטר | הקלדה: חיים ארנפלד

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"נ אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!
העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית)

שכר שדכנות

הרב חגי גבאי שליט"א

שאלה:

בחור מהישיבה החליט להציע הצעת שידוך לאחד מחבריו לשיעור עם בחורה שיצא איתה בעבר ולדעתו יכולה להתאים לו מאוד, הוזג נפגש ואכן מעוניין בקשר של נישואים. וכעת החבר מבקש לדעת האם יכול לתבוע שכר עבור השידוך?

תשובה:

בראשית הדברים, יש להקדים ולציין את דברי הרמ"א (חו"מ סימן פ"ז סעיף ל"ט) הכותב שחייבים לשלם שכר עבור שדכנות כמו עבור כל מלאכה אחרת, ודינה שווה לכל דיני תביעות ממון הקיימים בחושן משפט.

ומובא במהרי"ל בהלכות חנוכה שהיה מתפרנס משדכנות, ומובא בתשובות והנהגות (חלק א' תשל"ו) על גדולים וצדיקים שהקפידו לקנות את האתרוג בחג הסוכות דווקא מדמי השדכנות מאחר שזה נחשב ככסף שמגיע ביושר בלי פקפוק כלל.

אולם בשאלתנו אנו דנים בחבר לשיעור שמציע שידוך. ומכיוון שהוא פנה מיוזמתו לחבר ועוד שאינו שדכן במקצועו, יש מקום לדון האם יכול לתבוע שכר עבור השידוך.

מבואר בגמרא בב"מ קא. "איתמר היורד לתוך שדה חברו ונטעה שלא ברשות אמר רב: שמין לו וידו על התחונה. ושמואל אמר: אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנטעה. אמר רבא ולא פליגי כאן בשדה העשויה ליטע כאן בשדה שאינה עשויה ליטע.

ומבואר ברש"י - שאם מדובר בשדה העשויה לטעת א"כ נוטל הגנן שירד לשדה ונטע שלא ברשות שכר כפי שנותנים באותו מקום לפועלים העובדים בעבודה זו - **ע"פ מנהג המדינה**.

וא"כ גם בנידון דידן, כאשר חבר לשיעור מציע שידוך לחברו, כיון שאותו אדם מעוניין לשמוע ולדעת א"כ זה נחשב כשדה העשויה לטעת, וא"כ למדנו מדברי הגמרא שאין הבדל לגבי חיוב התשלומין, בין אם האדם עצמו פנה לשדכן שיעשה עבורו את השידוך או

שהשדכן על דעת עצמו פנה לאותו בחור. וכן גם אין הבדל אם מדובר בשדכן מקצועי או באדם שאינו מתעסק בכך במקצועו.

אלא הגורם היחידי הקובע את חיוב התשלום הוא - **אם ע"י פעולותיו ניתנה למקבל הנאה ששווה כסף**. ואם אכן קבל הנאה שמשלמים עליה כסף הוא צריך לשלם עבורה גם אם לא ביקש בתחילה שיעשו זאת עבורו.

וכן פוסק הרמ"א להלכה (חו"מ סימן רס"ד, ד): "כל אדם העושה עם חברו פעולה או טובה לא יוכל לומר בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתוך אלא צריך ליתן לו שכרו".

אולם יש שתי הסתיגויות בנושא שלנו:

1. כפי שהזכרנו השדכן מקבל שכרו ע"פ מנהג המדינה. וא"כ יש לברר מהו מנהג המדינה בנושאי תשלום עבור שדכנים "לא מקצועיים". ובמקום שבו המנהג הוא שלא נוהגים לשלם דמי שדכנות והשידוכים נעשים לשם שמים, א"כ במצב שכזה לא יוכל החבר לתבוע דמי שידוכין, ויש לברר את המציאות בכל מקום ומקום.

2. מובא בנתיבות (סימן י"ב ס"ק ה' בבאורים) שאם בשעת עשיית המלאכה חשב אדם לעשותה בחנם ורק לאחר גמר המלאכה החליט לתבוע עבורה תשלום. במקרה זה לא מגיעה לו כל תמורה. וזאת מכיוון שמחל על שכרו. ואפילו אם מחשבתו שלא לקבל שכר היתה בינו לבין עצמו ולא גילה זאת לאחרים. וא"כ יוצא שאם בשעת הצעת השידוך התכוון השדכן לעשות זאת בחנם (אפילו אם מיד אח"כ התחרט השדכן ורצה לדרוש שכר, אולם זה כבר נחשב לאחר גמר מלאכתו כיוון שרגע ההצעה מוגדרת לגמר מלאכתו ולא הזמן שנגמר השידוך) - לא יוכל אח"כ לתבוע את שכרו.

אולם יש לדייק ולומר שבמידה ולא חשב השדכן כלל - לא חשב לקחת שכר אך גם לא החליט לעשות זאת בחנם. במצב שכזה מגיע לו שכר מלא **כיון שרק מחשבת פטור** בעת עשיית מלכה נחשבת מחילה.

חיוב הפרשת בנו מחילול שבת

הרב בן-ציון אלגזי שליט"א

השאלה השבועית

על הפסוק "לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך" מובא ברש"י: "לא בא אלא להזהיר גדולים על שביטת הקטנים, וזהו ששינוי קטן שבא לכבות אין שומעים לו, מפני ששביטתו עליך". וקשה, לשם מה יש צורך בלימוד מיוחד לעניין שבת, הרי ניתן ללמוד מן הלאו הכללי של "לא תאכילום" - שמצווה האב להפריש את בנו מכל איסורים שבתורה כדאיתא ביבמות (קיד.)?

התשובה בשבוע הבא אי"ה

תשובה לשבוע שעבר: שאלנו, דאם לשיטת הרמב"ם גם פרשת והיה אם שמוע היא מן התורה, אז מדוע הרמב"ם לא מונה את זה כשתי מצוות. ונראה לומר, דבאמת אף אם נאמר שפרשת והיה אם שמוע היא מן התורה, עדיין נחשבת ק"ש מצווה אחת, רק שיש לה שני חלקים - פרשת שמע ופרשת והיה אם שמוע. ואף שיש ציווי לקרוא את כל אחת מן הפרשיות - מכיוון שהם אותו מין מצווה - הכל נחשב מצווה אחת.

זמן ברכת הדלקת הנרות

שמואל בקר (ח')

מתי מברכים בערב שבת?

"וציוונו" ובנט"י שנוהגים לברך לאחר הנטילה משום שפעמים שידי אינן נקיות (ביוצא מבית הכסא) שבמקרים אלו מברכים לאחר קיום המצווה מטעם של "לא פלוג".

מרדכי – מברכים לפני ההדלקה (כנראה סבר שהווי כאילו התנתה בלבה שאינה מקבלת שבת עד לסיום הדלקת הנרות) דבכל המצוות מברך עליהם עובר לעשייתן.

הדגמ"ר פוסק כאמו של הפרישה, מכיוון שיש לחלק בין נט"י וטבילה ששם מטבע הברכה אחד הוא וכן "לא פלוג רבנן", אבל בשבת וביו"ט מברכים ברכות שונות על הדלקת הנרות ולכן לא ניתן לומר את הכלל של "לא פלוג רבנן" דאל"כ גם בנרות חנוכה יברך לאחר ההדלקה משום "לא פלוג" (הראיה מנרות חנוכה אינה חזקה כ"כ שהרי הדלקת נרות חנוכה נעשית עפ"י רוב ע"י הגברים, מה שאין כן בנרות שבת ויו"ט שמודלקות ע"י הנשים עפ"י רוב).

מהרי"ו – המנהג הוא לברך לאחר ההדלקה^{2,1}, וכדי שהברכה תהיה עובר לעשיית המצווה משימים את היד על הנר³ לאחר ההדלקה ע"מ לא להנות מן האור עד לאחר הברכה⁴ (כעין המנהג לברך לאחר נט"י ולפני הניגוב).

מתי מברכים ביו"ט?

הגרעק"א⁷ פוסק כאמו של הפרישה מטעם אחר – דהרי בע"ש מעיקר הדין היה צריך לברך לפני ההדלקה (שהרי מעיקר הדין מועיל תנאי) ומשום חומרה נהגו לברך לאחר ההדלקה ע"מ לחשוש לשיטות האחרות וא"כ אין לומר כאן "לא פלוג".

אמו של הפרישה⁵ אומרת שנשים טועות ביו"ט ומברכות לאחר ההדלקה כמו בשבת וזה אינו נכון מכיוון שבשבת לאחר הברכה יכלו ע"ע את השבת ונאסרו בהדלקת הנרות משא"כ ביו"ט שההדלקה מותרת (ע"י העברה מאש קיימת).

מה הדין באיש המדליק?

לפי דברי המג"א לא פלוג וא"כ גם באיש המדליק יצטרך לברך לאחר הדלקה. לפי דברי הדגמ"ר יש לדון. מטבע הברכה הוא אחד (להדליק נר של שבת), ולכן יש מקום לומר לא פלוג, אך מאידך גיסא (ושמא גם המג"א יודה לכך) – הרי איש אינו מקבל שבת בהדלקת הנרות וא"כ יתכן לומר שהמנהג לאחר את הברכה לאחר ההדלקה נאמר רק לגבי נשים ולגביהן נאמר לא פלוג משא"כ בגברים.

המג"א הביא את דבריה, אולם דחאם מהלכה בטענה של "לא פלוג רבנן". וכן מצינו בטבילת נדה שמברכת לאחר הטבילה⁶ כיוון שגור אינו יכול לברך לפני הטבילה (משום שאינו יכול לומר

אבל להגרעק"א ברור שיברכו לפני ההדלקה, כיוון שהוא סובר שמעיקר הדין גם נשים צריכות לברך לפני ההדלקה א"כ בגבר הדרינן לעיקר הדין לברך לפני ההדלקה.

¹ מ"ב – סבירא ליה שאם תברך קודם הווי כאילו קיבלה שבת בפירוש ואינה יכולה להדליק לאחר מכן.

² רע"א מקשה – הרי לא אומרים שלאחר הדלקת נר אחד הווי קבלת שבת, א"כ ע"כ שקבלת שבת תלויה בסיום הדלקת הנרות, א"כ לא עדיפה הברכה מהתחלת ההדלקה ונשאר בעצ"ג. (יתכן שלזאת רמז המ"ב במילים "כאילו קיבלה לשבת בפירוש" – שהברכה שבה מזכיר את שבת בפירוש חמורה יותר מן ההדלקה עצמה שמדליקים לעיתים נרות שלא לצורך שבת).

³ בספר מנהג אשכנז הקדמון עמ' 139 – 141 מבאר שטעמו של מנהג זה (שמתואר בראשונים כפריסת הידיים על הנרות ולא, כפי שמקובל היום, כיסוי העיניים בידיים) הוא משום התפילה שנוהגות הנשים לומר בעת הדלקת הנרות וזוהי בעצם (במקורה) פריסת ידיים לתפילה שהיתה נהוגה בימים עברו ובימינו אינה נוהגת כ"כ בימינו (יתכן שהסיבה היא כדי לא להדמות לנוצרים שעושים כך). ויתכן לומר עפ"י דבריו שהפוסקים השתמשו בתנועה זו שהיתה כבר קיימת בין הנשים ע"מ לפתור את בעיית סמיכות הברכה עובר לעשיית המצווה.

⁴ וכן מביא מהר"ש בשם מהר"ם שאם היתה חופה בע"ש ונגמרה בשקיעה, כך שלא תספיק להדליק נרות לאחר מכן ואינה רוצה לקבל על עצמה שבת תוכל להדליק לפני החופה בלא ברכה ולאחר החופה לברך ע"י פריסת הידיים על הנרות (עצה נוספת המובאת שם היא לבקש מנכרי בין השמשות להדליק והיא תברך, דלא גזרו על שבות בין השמשות לצורך מצווה – אבל באופן כזה יתכן שחסר בכבוד שבת לפי הגדרים שדנו בהם במאמרנו הקודם בנושא, ועיין "פני מבין" סי' מ"ד) וכנראה עדיף לעשות כך מאשר להדליק, לברך ולהתנות שאינה מקבלת שבת, משום שתנאי עושים רק לצורך מצווה. (ניתן להסיק ממקרה זה שהבעיה בעשיית תנאי בהדלקת הנרות נובע בעיקר מחמת הברכה שמפרש בה את השבת, ועיין לעיל הערה 2).

⁵ דבריה הובאו באחד ממאמרי הקודמים.

⁶ תוס' פסחים ז: ורמ"א ביו"ד סי' ר' סעיף א'.

מה הדין באישה שאינה מקבלת שבת בהדלקת הנרות?

אשה המתנה שאינה מקבלת ע"ע שבת בהדלקה לפי המג"א תברך לאחר ההדלקה ויתכן שגם לדגמ"ר הדין כן, להגרעק"א – תברך לפני ההדלקה (כך יוצא מדברינו לעיל וכן כתב בבאה"ל סי' רס"ג ד"ה כשידליק יברך).

⁷ בשערי תשובה הביא גם את דעת החיד"א במחזיק ברכה שפוסק כאמו של הפרישה – בגלל שגם בטבילה מעיקר הדין צריך לברך לפני הטבילה להרבה פוסקים ואפילו המנהג לברך לאחר הטבילה הוא מפני שעדיף לברך בהיותו טהור, משא"כ ביו"ט שעדיף לברך לפני ההדלקה.

דבר המערכת

עלון "אשכולות" מתחיל השבת את שנתו השלישית. ברצוננו לנצל הזדמנות זו כדי לשוב ולהודות מקרב לב לכל האנשים העמלים על הוצאת העלון מדי שבוע בשבוע, בין אותם שעומדים לפני הקלעים ובין אותם שעומדים מאחוריהם, הקב"ה ישלם שכרם. נקווה כי נצליח לשמור על רמתו הגבוהה של העלון בכל התחומים. נזכיר, כי הצעות, הארות והערות יתקבלו בברכה.

אשיב ממצולות

צוריאל שושן (ב')

ניתק את כל המכשירים הרפואיים אליהם היה מחובר מאז האסון, וקם על רגליו!

בתוך זמן קצר, השתחרר הילד ולא ניכר על גופו שום סימן מהטביעה. הרופאים ניגשו לאמא ושאלו אותה – "מאיך ידעתם שכך יהיה?" ענתה האם, "אני עובדת במקצוע קדוש ומקודש הקשור למים ולטהרה. משכורתי נמוכה מאוד וסכום זה מספיק בקושי לכלכל את נסיעותי אל מקום הטהרה בו אני עובדת. ולמרות זאת והגם שהעבודה הזאת אינה מפרנסת את ביתי אני ממשיכה לעבוד שם במשך שנים רבות. ביודעי שאם אפרוש מתפקידי לא יישמר מצב הטהרה והעניינים לא יתנהלו בצורה ראויה."

הרופאים בבית החולים עדיין לא הבינו את הקשר בין הדברים שמספרת האם לנס שהתחולל לבנה, ואז המשיכה האם, "לאחר שהזעיקו אותי, והודיעו לי שהבן נפל לבור המים, האמנתי בלב שלם שאם אני מוסרת את נפשי למען השי"ת בענין המים, במקצוע הקודש ההוא, לא ייתכן שהשי"ת יעניש אותי ואת בני במים! לא ייתכן!"

ובעוד הרופאים המומים מאזינים לדבריה של בעלת האמונה, סיפרה האשה שלפני מספר ימים שמעה את בעלה, שהוא ת"ת, לומר עם החברותא שלו על ר' נחוניא בן הקנה (מסכת ב"ק נ). שאף הוא גילה מסירות נפש רבה למען עם ישראל בענין המים וגם אצלו היה מקרה דומה. "וכן מנהגו של ר' נחוניא חופר בורות שיחין ומערות", שהיה חופר ופותח ומוסר לרבים, ומוכא שם שבתו נפלה לבור גדול. באו ואמרו לר' נחוניא ואחרי שהתפלל אמר להם שעלתה. אמרו לו: "רבנו! מנין לך?" אמר להם, "דבר שאותו צדיק מצטער בו יפול בו זרעו?"

מדה כנגד מדה. ולכן כל אדם, כאשר הוא, יכול לרכוש לעצמו הגנה ומחסה בגין המצוות שהוא מתמסר עליהם.

יהי רצון שנזכה לברכות האמורות במים: "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה", שהרי גם ביהמ"ק הוא מקור המים החיים שלנו.

י"ח יחפרו עבדי יצחק בנחל וימצאו שם באר מים חיים" (בראשית כו, יט)

הרמב"ן כותב שענין שלוש הבארות שהתורה מאריכה בהן הוא רמז לשלושת בתי המקדש – השניים שנחרבו והשלישי שיבנה במהרה בימינו, אמן.

ובכלי יקר הסביר דברי הרמב"ן ז"ל "לפי שכל מה שאירע לאבות היה סימן לבנים, על כן מצאו מקום לדרוש על ענייני בורות אלו על ג' בתי מקדשות שנקראו באר מים חיים..."

וכשם שארועי האבות הם סימנים לבנים, גם אנחנו נתמקד בפסוק זה של "באר מים חיים" על הסימנים בענייני מים שהשי"ת משגר בעולמו לבני האדם. סימנים שלא כל אחד זוכה לראותם ולהבחין בהם. צריך את העיניים בנכונות כדי לקלוט את הרמז הנכון במקום הנכון.

מספרים על ילד אחד שנפל לתוך בור מים עמוק ב"אור יהודה", אנשי ההצלה שמהירו למקום משו את הילד מן המים כשהוא מחוסר הכרה ובמצב תפקודי קשה מאוד והבהילוהו לבית החולים. הרופאים חיוו את דעתם במפורש שאין הרבה סיכויים שהילד ישוב לתפקד אי פעם כרגיל והכינו את האמא למצב שבו הבן שלה יישאר "צמח" לכל החיים.

אך האמא ששמעה את הדברים קמה והכריזה לפני כל הנוכחים: "אני נשבעת שהבן שלי יקום ויתעורר וימשיך לתפקד כאחד האדם". האנשים שהיו במקום לא האמינו למשמע אוזניהם והסתכלו על האם כאחת שיצאה מדעתה, אך מה לעשות והאם לא נראתה משוגעת אלא, אדרבה, שפויה לכל דבר. ורק היא חזרה על דבריה שוב ושוב – "אתם תיראו שכן יהיה".

והנה לא עברו יומיים ולפתע פתאום בשעת לילה מאוחרת מתעורר הילד ושב להכרה מלאה ולפני שאנשי הצוות של בית החולים הספיקו לעכל את המראה והנס שמתחולל לנגד עיניהם, עשה הילד מעשה ו...

דברים שבלב

ראובן דויטש (ה')

הרי ישנה הלכה שמופיעה בתחילת מסכת נזיר וכן בתחילת נדרים וכן בפרק ראשון בקידושין "האומר אהא הרי זה נזיר", ומדובר שניזיר עובר לפניו ואע"ג דלא פירש מוכח מכאן שדברים שבלב הוי דברים. ומתוך הרשב"א על זה לבסוף שכל מה שאומרים שדברים שבלב אינם דברים זהו שבלביו רוצה לסתור את מעשהו, אזי אמרינן מה שבלבו לא הוי דברים, כגון אני מוכר לך ובלבי אני יודע שאם לא אעלה לארץ ישראל המכירה בטלה, מחשבה כזאת שסותרת את המעשה לא הוי דברים, אבל כל שהדברים שבלביו אינם סותרים את מעשיו אלא מקיימין, כנזיר שאמר בליבו להיות נזיר כמו הנזיר שעובר לפניו אז על אף שאמר לשון "אהא" הוי נזיר על אף שאלו דברים שבלב. ע"כ.

וא"כ ה"נ במחילה שבלב שברגע שמוחל לא סותר שום מעשה ואין המחילה שבלביו מבטלת מעשה שעושה עכשיו א"כ הוי מחילה גמורה ומועילה מחילה שבלב.

וממשיך ה"ביע אומר" ואומר שבעניין מחילה שבלב זוהי מחלוקת באחרונים: הסמ"ע (סימן ר"ס, רס"ט) כתב בעניין מגביה מציאה לחברו שקנה חברו, היינו כשאמר בפירוש בעת שהגביה המציאה שהוא מגביה לחברו, והשיך חולק וסובר שאפילו אמר בליבו שמגביה לחברו קנה חברו ולא יכול לחזור בו, והקצות אזיל כשיטת הסמ"ע דכיוון דקיי"ל דברים שבלב אינם דברים, א"כ מחשבה גרידא שמגביה לחברו לא מהני שיזכה חברו ולא יוכל לחזור בו. אך ה"נתיבות" (שם) חולק על הקצות וסובר כשיטת הרשב"א שהבאנו שדברים שבלב שאינם סותרים את מעשהו באותו רגע הוי דברים ממש (ע"ש).

למדנו השבוע בדף נ'. את הכלל "דברים שבלב אינם דברים", שמסופר בגמ' על אחד שמכר נכסיו על מנת לעלות לארץ ישראל ולא אמר זאת בפיו, ולבסוף לא עלה, האם יכול לחזור בו מהמכירה? ואמר רבא שלא יכול לחזור בו כי אלה דברים שבלב ודברים שבלב אינם דברים. וראיתי שאלה מעניינת בשו"ת "יביע אומר" (חלק ג' חו"מ סימן ג')

אם מחילה שבלב הוי מחילה או לא? הרש"ל בפירושו להסמ"ג (עשין מ"ח) סובר שמחילה בלב הוי מחילה, וראייתו מהגמ' בכתובות בדין אלמנה ששהתה בבית אביה ולא תבעה כתובתה כ"ה שנים שמחלה כתובתה, ועל אף שלא אמרה בפירוש שמוחלת הפסידה כתובתה.

א"כ מוכח מכאן שמחילה בלב הוי מחילה והנפק"מ היא במקום שמחל בלב ורוצה אח"כ לחזור בו האם ייחשב כגזלן אם יתבע את הממון וגם נפק"מ אם הודה בכי"ד שמחל בלב אם יכול לחזור בו או לא. ואילו בשו"ת "חקרי לב" (ח"א מחידושי חו"מ סימן ו') הביא מה שכתבו האחרונים בשם הרש"ל, שמחילה בלב הוי מחילה. והקשה עליו, הרי הלו"ל דברים שבלב אינם דברים א"כ איך חשיב מחילה? ומה שהביא ראייה מהגמ' בכתובות על אלמנה ששהתה כ"ה שנים הפסידה כתובתה לא הוי ראייה שמחילה בלב הוי מחילה, כי י"ל דכל דאיכא אומדנא דמוכחא הו"ל דברים שבלב דמוכחי והוי דברים. ובשו"ת "יביע אומר" דוחה את שאלתו מצד דברים שבלב ע"פ מה שכתב הרשב"א בקידושין (דף נ').